

**ТАЛАБАЛАРГА РУС ТИЛИ ФАНИДАН ТАЪЛИМ БЕРИШ
КОМПЕТЕНЦИЯСИНИ ШАКЛЛАНТИРИШДА ИНТЕРАКТИВ
МЕТОДЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИНИНГ
БУГУНГИ АМАЛИЙ ШАКЛЛАРИ, УСУЛЛАРИ
ВА ВОСИТАЛАРИ.**

*Ишанова Наргис Рахматовна,
Самарқанд давлат ветеринария
медицинаси, чорвачилик ва
биотехнологиялар университети
Тошкент филиали*

Аннотация: ушбу мақолада муаллиф замонавий шароитда талабаларга рус тилида таълим беришда замонавий усул ҳамда технологиялар ҳақида фикр юритган.

Калит сўзлар: рус тилини билиш, касбий компетенция, интерфаол таълим, технология, интерактив метод, инновацион технологиялар, усул.

Замонавий шароитда хорижий тилларини ўрганишга тобора кўпроқ эътибор қаратилмоқда. Бу мамлакат ҳаётининг барча соҳаларига, айниқса хорижий тил халқаро иқтисодий, илмий ва маданий алоқаларни ривожлантиришнинг калити бўлган соҳаларга тааллуқлидир. Шу муносабат билан, тил бўлмаган олий ўқув юртлари битирувчилари касбий фаолиятларида хорижий тилини билишларига нисбатан қўшимча талаблар қўйилади.

Бу рус тилини ўқитишни оптималлаштириш ва фаоллаштириш, янги билимларни олиш ва тилларни ўқитиш даражасини ошириш муаммоларини ҳал қилиш учун янги конструктив ғояларни излаш зарурлигини олдиндан белгилаб беради. Рус тилини билишнинг юқори даражасига эришиш учун олий таълимда фундаментал тилларни ўрганиш зарур. Шундай экан, ўқитувчи асосий мақсад – рус тилини профессионал даражада ўзлаштиришга эришиш учун у ёки бу ўқитиш усулларини оптимал танлаш учун чет тилини ўқитишнинг энг янги усулларини, махсус таълим технологиялари ва техникасини ўзлаштириши зарур. Шу билан бирга, ўқувчиларнинг ўқув жараёнида пассивлиги ва ҳаракатсизлиги асосий муаммо бўлиб қолмоқда, чунки энг замонавий педагогик технологиялар, усуллар ва воситаларнинг ҳаммаси ҳам ўрганиш субъектларининг ўқув ва когнитив фаолиятининг юқори фаоллигини тўлиқ таъминлай олмайди.

Талабаларга рус тилидан фойдаланишга ва шу билан уни ўрганишга мажбур қиладиган бундай фаолият шакллари таклиф этилади. Талабалар ўз баёнотларининг муаллифларига айланишади, улар бу тилни ўрганиш эҳтимоли

кўпроқ, чунки улар нимани ифодалашни хоҳлашларини ўзлари белгилайдилар. Талабалар гапираётганда ўзларини тинглашни ўрганадилар. Улар нафақат ўз фикрларини билдирадилар, балки уларни янада ривожлантирадилар ва гапирилганда яхшироқ тушунадилар. Нутқ жараёнида улар дастлаб ўзларида тасаввур қилмаган фикрларни кашф этадилар.

Интерфаол таълим инсоний муносабатлар психологиясини ҳисобга олади. Бу эрда марказий фигура умумий муаммонинг ечимини биргаликда қидирадиган, бир-бирига ва ўқитувчига фаол таъсир кўрсатадиган ва ўз тажрибаларини баҳам кўриш имкониятига эга бўлган талабалар гуруҳидир.

Хорижий нутқни тез ўзлаштиришда укувчиларга рус тили фанидан таълим бериш компетенциясини шакллантиришда интерактив методлардан фойдаланиш технологиялар бўйича дарсликларда таклиф қилинган диалоглар ва сунъий матнларнинг сахналаштирилиши муҳим ўрин тутди. Синфда ўйналадиган вазиятлар такрорланади ва синфдан ташқарида жонли ижро этилади, шунинг учун ўзлаштирилган нутқ шакллариининг табиий мустаҳкамланиши мавжуд.

Рус тилини хорижий тили сифатида ўқитишнинг бошланғич босқичи ўзига хос хусусиятларга эга бўлиб, у тил материалини минималлаштириш, унинг ҳажмини, талабалар томонидан идрок этиш, кўпайтириш ва бепул ишлаб чиқаришга тайёрлиги, уни жорий этиш ва мустаҳкамлаш усуллари ва методлари билан белгиланади. Шунинг учун интерфаол таълимда дарсликларнинг аҳамияти каттадир.

Интерактив методлардан бири бўлган – “Тугалланмаган гап” технологиясидан фойдаланганда талаба тугалланмаган гапни ўқиб, уни исталган сўз билан тезда давом эттириши сўралади, хаёлига келган биринчи фикр асосида. Жумлалар жуда ноаниқ бошланади, шунинг учун талабалар уни тугатиш учун деярли чексиз имкониятларга эга. Улар ҳаётнинг турли соҳаларига тегишли ва ҳар қандай мавзунини қамраб олиши мумкин.

Шунга ўхшаш технология "Гуруҳ ҳикояси" бизда жуда тез-тез қўлланилади. Ҳар бир ўқувчи бошланган ҳикояга битта жумла қўшади. Муайян сигналда (бир дақиқада) тугалланмаган ҳикояси бўлган варақ айлана бўйлаб узатилади. Ҳикоялар кутилмаган ва кулгили чиқади. Амалдаги ва фойдаланиш учун жуда мос бўлган технологиялар рўйхати чексиз давом эттирилиши мумкин - булар мунозаралар, мунозаралар, семинарлар ва, албатта, ўйинлар ҳам киради. Талабаларга рус тили фанидан таълим бериш компетенциясини шакллантиришда интерактив методлардан бири бўлган ролли ўйинларнинг жуда кўп шакллари мавжуд: тақдиротлар, қизиқиш клублари, интервьюлар, ёзишмалар, давра суҳбатлари, матбуот анжуманлари, экскурсиялар, эртақлар, ҳисоботлар ва бошқалар. Булар рус тилини ўрганишда интерфаол технологиялардан фойдаланишнинг бир неча мисолидир. Ушбу технологиялар

ўқув жараёнини сезиларли даражада фаоллаштириши ва таълим сифатини ошириш шартига айланиши мумкинлигини алоҳида таъкидлаймиз.

Шундай қилиб, ўқувчиларга замонавий алоқа воситаларининг технологик имкониятларидан маълумот қидириш ва олиш учун, шунингдек, когнитив ва коммуникатив қобилиятларни ривожлантириш, қийин вазиятларда тезкор қарор қабул қилиш қобилиятини шакллантириш учун қулай шарт-шароитлар яратилиши керак. Бу жараён ахборот-коммуникация таълим технологияларидан, жумладан, ахборот билан ишлашнинг ўзига хос усуллари ва техник воситаларидан (компютерлар, аудио ва видео ускуналар, телекоммуникация тармоқлари ва бошқалар) фойдаланиш орқали энг муваффақиятли кечади. Педагогик технологиянинг ушбу тури бугунги кунда "инновацион таълим технологиялари" деб номланади, улар дастурлаштирилган таълим ғояларини ривожлантиришда давом этадилар, ўқув жараёнининг янги технологик имкониятларини очадилар, масалан, компютерлар ва телекоммуникацияларнинг маълум афзалликлари билан боғлиқ.

Хусусан, интернет орқали тақдим этилган сўнгги маълумотларга кўра, ҳозирда Ўзбекистондаги энг йирик университетлар ўқув жараёнида инновацион технологиялардан максимал даражада фойдаланмоқда. Инновацион технологиялардан фойдаланишнинг асосий шакллари қуйидагилардан иборат:

- 1) компютер ўқув дастурлари асосида ўтказиладиган мултимедиа дарслари;
- 2) маърузалар, семинарлар, лаборатория ишлари, талабалар ҳисоботлари давомида муаллифнинг компютер тақдимотлари асосидаги дарслар. Шундай қилиб, PowerПоинт компютер дастури ёрдамида ўқитувчилар турли шаклларда тақдим этилган аудиовизуал маълумотларни - графикалар, слайдлар, матнлар, видеолар ва бошқаларни бирлаштириш имконини берувчи мултимедиа дарслари, ўқув модуллари, электрон ўқув қўлланмаларини ташкил қилади;
- 3) компютерларда тест ўтказиш;
- 4) телекоммуникация лойиҳалари, аудио ва видео ресурслар билан онлайн ишлаш;
- 5) масофавий таълим, шу жумладан ўқитувчи ва талаба ўртасидаги шахсий алоқасиз амалга ошириладиган ўқув фаолиятининг барча шакллари. Глобал Интернет тармоғида бугунги кунда қисқа муддатли малака ошириш курсларидан тортиб то тўлиқ олий таълим дастурларигача бўлган деярли ҳар қандай таълим хизматлари тақдим этилади;
- 6) интерактив планшет Смарт Боард билан ишлаш;
- 7) фонетикани ўргатиш учун фойдаланиладиган маҳаллий тармоқ орқали овозли суҳбат¹.

¹ Akhmedova M.M. (2022) The role of literature in the creative self-expression of nonphilologist students//Materials of the International Scientific and Practical conferences on the topic of Women's Achievements in Sciencye, Education, Culture and Innovative Technologiyes. Jizzakh city. Jizzakh polytechnic institute Pp. 270.

Буларнинг барчаси рус тилини хорижий тил сифатида ўқитиш жараёнида чет тили муҳитини яратишга қаратилган, бунга эришиш учун техник ўқув қўлланмалари қўлланилади. Масалан, рус тилидаги компьютер ўқув дастурлари хорижий тили дарслари сифатида қуйидаги иш шаклларига имкон беради: талаффузни машқ қилиш; грамматик материал устида ишлаш; сўз бойлигини кенгайтириш; ёзишни ўрганиш; монолог ва диалогик нутқни ўргатиш ва бошқалар.

Маълумки, бугунги кунда маълумот қидиришда Интернетга тобора кўпроқ устуворлик берилмоқда, бу эса ўқув жараёнида жуда зарур бўлган кенг қўламли ахборот манбаларини тақдим этади. Бу тармоқнинг Веб ва ФТП серверларида жойлаштирилган асосий маълумотларни ўз ичига олади. Шундай қилиб, Интернетнинг ахборот ресурслари ўқув жараёнига органик равишда бирлаштирилиб, чет тили дарсида турли дидактик вазифаларни ҳал қилишга ёрдам беради, масалан:

- ✓ ўқиш малакаларини шакллантириш;
- ✓ ўрганилаётган тил бўйича луғат бойлигини тўлдириш;
- ✓ ёзиш кўникмаларини такомиллаштириш, масалан, мулоқот ҳамкорларингизга жавоблар тузишда;
- ✓ Интернетнинг оригинал аудио матнлари асосида тинглашни такомиллаштириш;
- ✓ ўрганилаётган тил мамлакатининг маданияти, нутқ одоби, нутқий хулқ-атворининг ўзига хос хусусиятлари билан таништириш;
- ✓ монолог ва диалогик нутқ қобилиятини такомиллаштириш;
- ✓ рус тилидаги нутқий фаолият учун мотивацияни шакллантириш ва академик ёзувнинг ўзига хос хусусиятларини билиш².

Бу муаммоларни ҳал этишда ўқувчиларнинг дунёқарашини кенгайтириш, ўз-ўзини тарбиялаш, мустақил ва илмий-тадқиқот ишларини ташкил этиш кўникмасини кенгайтириш учун реал шароит яратилади. Шу муносабат билан тадқиқотчи И.Г. Захарова Интернетда қидиришни осонлаштириш учун Интернет кутубхонасини яратишни таклиф қилади. Бироқ, бундай ресурсларнинг самарали ишлаши учун ўрганилаётган масалалар бўйича энг қимматли маълумот манбаларини ўз ичига олган ёрдамчи саҳифаларни тайёрлаш муҳимдир³.

Шундай қилиб, рус тили фанидан таълим бериш компетенциясини шакллантиришда интерактив методлардан бири бўлган – Интернет-ресурслардан фойдаланиш имкониятлари жуда катта, чунки улар дунёнинг

² Митрофанова О.Д. Методика преподавания русского языка как иностранного. Изд-2. - М.: Русский язык, 2021.С-21.

³ Nishanov Sh. T., Akhmedova M.M. Problems and Difficulties of the Use of Modern and Information-Communication Technologies in Teaching Russian as a Foreign Language//International Journal of Formal Education. 2022/7/13. Pp. 108. <http://journals.academiczone.net/index.php/ijfe/article/view/161>

исталган нуктасида жойлашган талабалар учун зарур маълумотларни олиш учун шароит яратади, хоҳ ёшлар ҳаётидан янгиликлар, газета ва журналлардаги мақолалар, минтақавий тадқиқотлар ва бошқалар.

Хулоса қилиб шуни таъкидлаш керакки, бўлажак мутахассисларни тайёрлаш жараёнида интерфаол усуллардан фойдаланиш мақсадга мувофиқ ва асослидир, чунки улар рус тилини ўқитишда истиқболли технологиялар бўлиб, диалогни ўқув ва когнитив интерактив ўзаро таъсирнинг этакчи шакли сифатида белгилайди. Интерфаол таълим, шунингдек, ўқувчиларнинг касбий ва шахсий фазилатларини ривожлантиришга олиб келади, жумладан: фаоллик, танқидий фикрлаш, ўз фикрини муҳокама қилиш қобилиятини ривожлантириш, қарор қабул қилиш учун масъулиятни ошириш, ҳамкорлик қилиш ва жамоада ишлаш қобилиятини шакллантириш, янада ўз-ўзини тарбиялаш қобилиятини ривожлантириш, кейин замонавий мутахассис эга бўлиши керак бўлган барча фазилатларга эга.

Шундай қилиб, рус тилини сифат жиҳатидан янги ва юқори даражада ўрганиш ва бу шаклланган кўникмаларни амалиётда қўллаш учун шарт-шароит яратилмоқда. Ўқувчилар рус тилида мулоқот қилишни ўрганадилар, муҳокамаларда қатнашадилар, грамматик конструкциялардан фойдаланадилар, коммуникатив фаолият жараёнида фаол (пассив) луғатни фаоллаштирадилар. Шундай қилиб, ўқув жараёнида интерфаол технологиялардан фойдаланиш талабаларга лексик нутқ кўникмаларини эгаллашдан уларни мустақил коммуникатив фаолиятга юқори профессионал даражада қўшишга силлиқ ўтишга ёрдам беради.